

Seminari Natura 2000 a l'Arc Llatí

Barcelona, 26 i 27 d'octubre de 2006

Presentació

Els dies 26 i 27 d'octubre de 2006 es va desenvolupar a Barcelona el seminari "Natura 2000 a l'Arc Llatí. Implantació, compromís, territori i finançament. Una visió mediterrània des de l'àmbit local", organitzat per la Diputació de Barcelona. Aquest seminari comptà amb la participació de 92 experts d'Itàlia, França i Espanya, els quals, en sessions consecutives, van debatre i fer propostes sobre cinc blocs temàtics suggerits per l'organització: procés d'implantació de l'XN2000 a l'àrea mediterrània; mesures i compromisos de conservació en àrees protegides mediterrànies XN2000; finançament i desenvolupament de l'XN2000; implicacions territorials de l'XN2000 i consideració de les particularitats mediterrànies: exigències econòmiques, socials i culturals. L'organització va comptar amb la valuosa col·laboració de les associacions IUCN, FEDERPARCHI, EUROPARC Espanya, LEGAMBIENTE i FEDENATUR, a qui es va encomanar la secretaria tècnica de la trobada.

Conclusions

D'aquest seminari van sorgir 41 conclusions extretes dels diferents blocs que es van debatre en les taules rodones.

BLOC: Procés d'implantació de la Xarxa Natura 2000 a l'àrea mediterrània

1. L'arc mediterrani europeu té una part substancial del territori proposada i adoptada recentment (juliol de 2006) per la UE a la Xarxa Ecològica Europea Natura 2000 (XN2000). Els països que tenen territoris compresos a l'Arc Llatí (Itàlia, França, Espanya i Portugal) totalitzen més de 22 milions d'hectàrees inclosos a la XN2000 (15 % del total de la seva superfície agregada), amb més de 5.000 Llocs d'Importància Comunitària (LIC) i més de 1.200 Zones de Protecció per a les Aus (ZEPA). És cert que una part

important d'aquests espais ja gaudeixen avui dia d'estatus legals de protecció. Al territori estricta de l'Arc Llatí es troben en aquest cas, fins al moment, 7 milions d'hectàrees distribuïdes en 200 parcs nacionals i regionals que afecten la tercera part (2.600) del total de municipis de l'Arc Llatí (7.500). Són xifres que, per si mateixes, il·lustren sobre la transcendència i magnitud territorial i social de les iniciatives de conservació d'hàbitats i espècies i del procés d'implantació i desenvolupament de la XN2000 que té lloc a la Mediterrània.

2. Tanmateix, encara som més a la fase d'implantació que a la de desenvolupament de la XN2000. El balanç d'aquest procés fins avui presenta elements molt positius, com ara la plasmació en la consciència política europea del fet que la conservació de gran part del territori és una prioritat, o el debat mateix que s'ha generat a l'entorn de la XN2000 sobre la importància dels sistemes naturals per al benestar de les persones i les seves oportunitats vitals.
3. Entre els aspectes negatius, l'extrema lentitud del procés, que demostra que la voluntat política de completar-lo ha estat dèbil; les incerteses sobre el desenvolupament futur de la XN2000 i, sobretot, l'escassa participació social i institucional, especialment perceptible en l'escala local, que ha contribuït en alguns sectors a formar una imatge negativa de la XN2000.
4. El món local s'ha d'incorporar proactivament al desenvolupament de les polítiques territorials europees, entre les quals la preservació dels espais naturals n'és central, i cal crear les condicions per facilitar aquesta incorporació. XN2000 es una gran oportunitat per avançar cap una nova manera d'orientar la política territorial i ambiental europees, en les que s'integrin les comunitats locals, sense les quals serà molt difícil assolir els objectius de XN2000.
5. Les tensions territorials (les quals ha intensificat, entre d'altres qüestions, el lent procés de definició de la XN2000) responen no només a conflictes d'interessos, sinó també al desconeixement i la inseguretat sobre molts aspectes del desenvolupament de la Xarxa. Els ciutadans (i sobretot els

agricultors, els ramaders, els propietaris forestals...) es fan preguntes concretes sobre quins usos i activitats estaran permesos i quins no en els espais, si les persones que volen continuar vivint i treballant al territori comptaran amb suport econòmic o amb compensacions en cas que se'ls impedeixin algunes de les seves activitats actuals.

6. Cal un gran esforç d'informació, sensibilització i divulgació per fer entendre al territori que la XN2000 és realment una oportunitat estratègica. S'ha de posar l'èmfasi en els beneficis que comporta el fet de mantenir ben conservat un espai d'especial protecció i treballar amb imaginació i nous sistemes per desenvolupar totes les potencialitats socioeconòmiques des de l'àmbit local. S'ha de transmetre a l'opinió i els sectors implicats que, juntament amb la conservació d'hàbitats i espècies, la XN2000 ajudarà a crear ocupació i llocs de treball i a estimular noves activitats econòmiques.
7. És el moment de reclamar i assumir plenament, des del món local, la fi d'un determinat liberalisme del sòl, que tan desastroses conseqüències té en la conservació de sistemes de gran valor natural (com ara el cas de determinats trams del litoral mediterrani espanyol). Es fa necessària una planificació concertada per articular les polítiques de defensa dels espais oberts de la Mediterrània. Cal dibuixar estratègies de desenvolupament rural sostenible, compatibles amb els objectius de la XN2000.
8. En aquest marc té una gran importància aconseguir una aliança, un pacte social, entre les administracions públiques, els habitants i usuaris del territori i les agrupacions d'agricultors i propietaris forestals, la qual, entre d'altres coses, seria molt positiva per prevenir els processos d'especulació i transformació urbanística del territori.
9. El concepte de regió biogeogràfica que des del principi ha tingut present la proposta de XN2000 és molt important, perquè és l'únic que pot garantir la coherència de la Xarxa i evitar contradiccions. Això suposa també afinar en el seguiment de la gestió i conservació de cada espai en funció de les particularitats de cada regió i no pretendre unificar les normes de forma inflexible. El món local reclama l'Europa de la diversitat i de la coherència.

10. Mitjançant la XN2000 es pot arribar a organitzar un sistema integrat d'infraestructures ecològiques a Europa, el seguiment del qual requereix ampliar els programes d'investigació sobre les pressions i els conflictes que les xarxes i models urbans i les infraestructures de transport exerceixen sobre els llocs de la Xarxa, sobre la seva connectivitat, sobre la seva fragmentació i sobre el pes que té cada lloc XN2000 sobre el conjunt de la regió biogeogràfica.

BLOC: Mesures i compromisos de conservació en àrees protegides mediterrànies Natura 2000

11. Després del llarg període de designació dels llocs XN2000, el repte més important rau en la gestió efectiva del territori que conforma la xarxa. L'experiència de gestió dels llocs XN2000 encara és incipient. Això no obstant, s'ha de prendre com a referència la llarga experiència de gestió aportada pels espais naturals protegits ja declarats des de fa dècades.
12. S'ha constatat que un percentatge rellevant de llocs XN2000 coincideix amb espais ja protegits amb altres figures (és el cas d'Andalusia, a Espanya, més del 99 % dels espais protegits estan inclosos a la XN2000). La XN2000 està formada per espais que avui dia ja tenen protecció efectiva i d'altres que no. Poden ser tots els Llocs d'Importància Comunitària (LIC) proposats, espais naturals formalment protegits? És un element central de la discussió, tot i que, independentment de la polèmica sobre si s'han de considerar àrees protegides o no, la clau està en establir mesures de gestió i conservació concretes i garantir mecanismes de seguiment i avaluació del seu compliment.
13. Caldrà desenvolupar mecanismes específics per respondre a les exigències derivades de la Directiva Hàbitats, en particular en espais de caràcter agrari o estepari dels quals fins al moment hi ha poca experiència en espais protegits.
14. La gestió dels llocs XN2000 es considera una oportunitat per al desenvolupament rural, i en particular per a una aproximació més

integrada del conjunt del territori, per a la dinamització socioeconòmica i per a la potenciació de sinergies amb altres instruments com ara els programes Leader.

15. Cal aprofundir en els mecanismes de concertació social i de sensibilització. Algunes experiències com el Contracte Natura 2000 i la Carta Natura 2000 desenvolupats a França, o l'experiència de coordinació de les Agendes 21 a Itàlia poden ser de gran interès per a la resta de països de l'Arc Llatí.
16. La gestió dels llocs XN2000 requereix augmentar la capacitat de gestió (més recursos econòmics i humans, instruments de gestió més eficaços, incorporació de mecanismes de seguiment i avaluació, sinergies entre diverses institucions i agents socials).
17. Els municipis han d'exercir un paper molt rellevant en el desplegament efectiu de la XN2000. La seva implicació en la gestió sostenible de les àrees protegides es considera una oportunitat i una fortalesa del territori. Una gestió efectiva implica la descentralització de la presa de decisions i l'assumpció d'un paper central per part dels municipis i les administracions locals.
18. S'han de potenciar les iniciatives de col·laboració institucional entre administracions públiques (nivell estatal, regional, local) per respondre a les noves necessitats de gestió dels llocs XN2000, així com també amb altres agents socials.
19. Els participants en el seminari sol·liciten a l'Arc Llatí el reforçament de les vies de col·laboració que permetin l'intercanvi d'informació i d'experiències de forma contínua.

BLOC: Finançament i desenvolupament de la Xarxa Natura 2000

20. L'establiment de la XN2000 és un èxit des del punt de vista conservacionista i de la política ambiental sostenible, però confronta els gestors d'espais naturals i les administracions amb un problema de

finançament addicional. L'escull més gran per començar a buscar solucions és la incertesa existent pel que fa a les decisions, a nivell comunitari, en matèria de finançament de la XN2000. Aquesta incertesa es prolongarà encara durant un temps si no s'hi posen les mesures necessàries.

21. Així mateix, hi ha confusió quant al nivell adequat de subsidiarietat en la gestió del finançament de la XN2000. D'una banda, els nivells més alts (estat, regió) són els més capaços d'aconseguir fons. Però, de l'altra, l'escala més baixa (comunitat local) és la que coneix millor la situació territorial i, per tant, la més apta per gestionar una àrea concreta. S'han d'articular models de governabilitat que permetin la millor gestió possible.
22. El quadre estratègic general per als fons estructurals 2007-2013 no tradueix la importància que Europa vol donar als llocs XN2000, i de manera especial pel que fa a la conca mediterrània. Una part (25 %) dels fons Feader ja es destina a qüestions ambientals. No es tracta que aquest percentatge augmenti necessàriament, però sí que ho ha de fer la quantia total del programa Feader. El problema en aquest camp és que els fons Feader provenen de la PAC, el pressupost de la qual està, de moment, congelat. Seria convenient crear mecanismes que descongelessin aquests fons amb criteris ambientals.
23. Els instruments de finançament específic previstos en l'actualitat tampoc no són suficients. A més, existeix l'horitzó que la CE suprimeixi alguns programes de finançament com ara el Life-Nature i el Life-Environment. La intenció de la CE és que els estats membres assumeixin la major part del finançament mitjançant la definició de prioritats de conservació i la integració del finançament amb el d'altres sectors, com ara l'agricultura. En tot cas, per a projectes concrets de conservació es considera necessari que la CE restauri els programes Life-Nature i Life-Environment, així com també assolir una ràpida consolidació econòmica i temporal del Life+.
24. Els fons es poden gestionar de diverses maneres. Des de la menys convenient de les compensacions i els ajuts de l'administració, fins a

pagaments per serveis ambientals, passant per inversions per incentivar les bones pràctiques. En alguns supòsits, tanmateix, les compensacions poden ser necessàries. I en tots els casos s'estima molt eficaç que els fons els puguin gestionar directament els organismes gestors dels espais.

25. En qualsevol cas, atesa l'escassetat de recursos econòmics, és imprescindible anar cap a una lògica de prioritats i assumir-la. Per a una millor definició, aquestes prioritats s'han d'establir de manera transversal, és a dir, en diàleg amb altres sectors d'activitat i amb les administracions; això permetrà a més el foment de la confiança entre els actors implicats.
26. El sector ambiental i el sector agrari estan estretament entrelaçats. Fins ara, els espais protegits es caracteritzaven, en general, per tenir poca superfície agrícola, però la XN2000 ha integrat molts espais agrícoles que disposaran de figures de protecció ambiental. Així doncs, una part dels fons agrícoles pot revertir en el finançament d'espais de XN2000. Això comporta la participació activa del sector agrícola en l'elaboració dels plans de gestió dels espais de la XN2000 i en la seva aplicació posterior.
27. Una gestió participativa, que integri tots els actors és la millor per trobar mecanismes de finançament i per mitigar recels, sempre que es faci de manera creativa i distesa. A la societat civil, s'hi poden trobar les solucions més imaginatives. S'han de buscar projectes en positiu, que suscitin entusiasme, per frenar les ànsies revisionistes d'alguns estats membres en relació amb XN2000.
28. Molts espais ja gaudien d'un estatus de protecció i d'una gestió adequada abans de la inclusió en la XN2000. Això implica que, en aquests llocs, els instruments financers ja hi són presents i únicament cal buscar fons addicionals per a projectes concrets. A més, s'ha de traslladar l'experiència de gestió d'aquests espais ja protegits als llocs N2000 no gestionats amb anterioritat.
29. La CE anima a aprofitar la XN2000 com a font de desenvolupament econòmic local que és. Cal que el programa Natura 2000 s'integri en els

programes de desenvolupament rural. Un instrument interessant seria la formulació de Plans Integrats de Desenvolupament Rural Sostenible.

BLOC: Implicacions territorials de la Xarxa Natura 2000

30. L'acceptació social de l'establiment de la XN2000 no solament depèn del seu encaix en l'espai físic sinó també de la seva relació amb l'àmbit econòmic, social i cultural. Encara que la XN2000 no és pròpiament una xarxa en el sentit sistèmic del terme, s'hauria d'aprofitar per definir xarxes ecològiques d'escala territorial que en facilitarien l'èxit, ja que les connexions també relacionen la geografia i la història i lliguen el futur del territori amb el seu passat.
31. En la planificació actual, encara avui pesa massa una visió sectorial del territori que dificulta les polítiques integrals, característica que es considera clau per reeixir en el desenvolupament de les xarxes. Així, es proposa afavorir la construcció d'un llenguatge comú, d'una visió o interpretació consensuada del territori que permeti l'entesa, a partir de la qual sigui possible el desenvolupament de les polítiques ambientals, urbanístiques i socials que, tot i tenir naturaleses diferents, han d'estar íntimament relacionades per ser eficaces.
32. Si bé cada país té una cultura específica en el camp de la planificació, s'acorda que el planejament territorial pot ser l'instrument comú a partir del qual és possible establir una visió i una projecció integrals del territori.
33. Es manifesta que fins en el cas en què s'hagi establert un planejament territorial que integri entre d'altres la XN2000 el taló d'Aquil-les per a l'èxit d'aquesta xarxa també rau en l'establiment d'objectius i d'interessos defensables a escala local, i no solament a escala territorial i/o europea. En aquest sentit, s'apunta que el paisatge, com a objectiu i també com a indicador, pot facilitar la comprensió de la necessitat de la preservació a escala local. Amb els seus aspectes identitaris, històrics i culturals, el paisatge és un valor en totes les escales i a través d'ell es poden articular tots els interessos.

BLOC: Consideració de les particularitats mediterrànies: exigències econòmiques, socials i culturals

34. A la Mediterrània existeix una sinergia entre diversitat biològica, diversitat paisatgística i activitat humana tradicional. El manteniment d'aquesta darrera al llarg de mil·lennis ha produït nivells de diversitat en aquesta zona que se situen entre els més elevats del món.
35. Aquesta diversitat actualment està amenaçada per processos naturals, com ara la desertificació, els incendis, i altres processos lligats més directament a l'home, com l'abandonament de les zones rurals, una ocupació voraç del territori i una activitat turística de masses.
36. Tradicionalment, la conservació de la natura en l'àmbit mediterrani s'ha dut a terme exclusivament mitjançant la protecció d'espais clarament delimitats. Aquest enfocament no té en compte que la conservació de la matriu ecològica en què se situen aquests espais és imprescindible per al seu bon funcionament. Aquesta visió global de conservació del territori tampoc no s'ha recollit plenament en els fonaments de XN2000; això no obstant, l'establiment de la XN2000 sí que pot estimular a sustentar el concepte de xarxa d'espais protegits, gràcies als criteris i mètodes que difon.
37. Cal, així doncs, incidir en l'ordenació del conjunt del territori, amb l'estricta protecció d'una xarxa d'espais clarament delimitats i una gradació de protecció del territori circumdant en funció de la seva importància ecològica. Això implica un enfocament multidisciplinari que inclogui aspectes com les infraestructures de transport, l'ocupació urbana, les activitats agràries, el turisme, etcètera.
38. Per implantar la XN2000 d'acord amb aquest enfocament global, cal fer un esforç per vèncer les reticències de la població local temerosa de perdre possibilitats de desenvolupament econòmic. Aquestes resistències són especialment sensibles als països mediterranis. Així doncs, la implantació de la XN2000 hauria d'estar integrada en un model econòmicament

sostenible i socialment equitatiu. Això serà possible únicament mitjançant l'articulació d'un lideratge polític local que instauri un veritable governament que integri tots els actors socioeconòmics en veritables parlaments locals per fer mutus els interessos i conciliar-ne els usos.

39. Els espais mediterranis de la XN2000 tenen un potencial de turisme sostenible molt important, el qual pot contribuir al desenvolupament econòmic de la població local. Aquest element ha de ser un incentiu contra l'abandonament de les pràctiques agrícoles tradicionals. Per això, s'han d'establir contractes amb els agricultors i propietaris forestals de manera que adquireixin una funció social predominant en el projecte.
40. Per bé que la gestió dels espais de XN2000 que ja gaudeixen d'un estatus previ de protecció és poc conflictiva, la d'aquells espais que no gaudeixen d'aquest estatus és més problemàtica als països mediterranis a causa de la manca d'òrgans gestors que facin de mediadors als conflictes. Aquest inconvenient reforça la necessitat de la concertació i la participació dinàmica intersectorial.

Conclusions de síntesi

1. L'XN2000 involucra una part molt substancial del territori europeu i en particular de l'àmbit de l'Arc Llatí i té, per tant, una gran influència sobre el seu futur. La seva implantació i el seu desenvolupament presenten fins ara un balanç complex: en positiu, extensió de la consciència europea sobre la necessitat d'una visió àmplia i estructural de conservació del territori i el paisatge, reconeixement de la seva incidència sobre la vida, la salut i les oportunitats de les persones, orientació cap a models de desenvolupament territorial més sostenibles i potencialment productius a mitjà i llarg termini. En negatiu, lentitud del procés, que reflecteix una feble voluntat política de completar-lo, imatge no favorable en importants sectors afectats, incerteses rellevants sobre les característiques concretes del seu desenvolupament i escassa participació social i institucional fins al moment.

2. Cal una major participació del món local en el procés, que ha de ser propiciada en primer lloc per la Comissió Europea i també per les administracions generals dels estats. L'XN200 pot ser una gran ocasió per reorientar la política territorial i ambiental europees, i perquè el conjunt de les administracions i comunitats locals exerceixin amb molta més intensitat la seva funció decisiva per al desplegament efectiu de l'XN2000, per a la defensa del territori i per a l'erradicació de pràctiques abusives de transformació urbanística, particularment impactants a les zones litorals.
3. La gestió dels llocs XN2000 requereix augmentar la capacitat d'intervenció, tant en recursos econòmics i humans com instrumentals, sobretot en aquells espais que no han tingut fins ara cap estatus jurídic de protecció i, per tant, disposen d'escasses aportacions de recursos. En sentit contrari, els nombrosos exemples d'ENP gestionats avui amb eficàcia, són una font d'experiències i bones pràctiques que l'XN2000 ha d'incorporar amb decisió. Cal assenyalar que el principal escull en aquest moment és la confusió i la incertesa sobre el finançament addicional procedent de la UE amb què es podrà comptar. Si bé s'accepta que la definició de prioritats per aplicar el finançament europeu ha de ser assumida, el quadre estratègic general per als fons estructurals 2007-2013 no tradueix la importància que Europa vol donar als llocs de l'XN2000, i els instruments de finançament específic previstos en l'actualitat, no només són insuficients, sinó que es considera necessari que la Comissió Europea restauri els programes Life-Nature i Life-Environment, es consolidi amb rapidesa el Life+ i es creïn mecanismes que permetin descongelar els fons de la PAC que contribueixen als fons Feader.
4. L'XN2000 és una oportunitat estratègica per als països mediterranis, però cal argumentar-ho, concretar-ho i difondre-ho amb molta més intensitat. És necessari impulsar un ampli procés participatiu, que tendeixi a buscar el consens sobre els aspectes beneficiosos que es deriven de conservar i potenciar els llocs XN2000 i els avantatges socioeconòmics de tot tipus, incloent-hi la creació de noves activitats i llocs de treball, que l'XN2000 pot ajudar a estimular. Només d'aquesta manera es podrà articular la

concertació dels agents implicats per aconseguir un ampli pacte social a favor del desenvolupament de la Xarxa. També és imprescindible superar de manera participada la visió sectorial del territori, que dificulta les polítiques integrals, i crear un llenguatge comú que afavoreixi la interrelació i l'encaix de les polítiques ambientals, econòmiques, urbanístiques i socials.

5. La sinergia entre diversitat biològica, diversitat paisatgística i activitat humana han definit la Mediterrània en el transcurs dels segles. En particular, l'agricultura i la ramaderia han exercit una funció primordial en l'equilibri i l'estructuració del mosaic territorial, cosa que, entre d'altres beneficis, ha possibilitat l'adaptació a les catàstrofes naturals pròpies de la Mediterrània (incendis,avingudes, etcètera). El sector agrari i el sector ambiental estan fortament entrelaçats. Hi ha d'altres sectors emergents que ja fa anys que hi estan plenament incorporats, com el turisme, que, en la seva dimensió sostenible, té un potencial molt important, i ha de contribuir eficaçment en el desenvolupament econòmic de la població local dels espais naturals. És també un horitzó de futur la valoració econòmica de serveis pròpiament ambientals, avui considerats pràcticament lliures (producció energètica renovable, recàrrega d'aqüífers, manteniment de la biodiversitat). En síntesi, constitueix una prioritat que l'XN2000 s'integri en els programes de desenvolupament rural i els impulsi. Un instrument interessant és la formulació de Plans de desenvolupament rural sostenible, amb la participació de tots els sectors.